

ӘОЖ 81'255

ІЛЕСПЕ АУДАРМАШЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІ

Сайнова Елдана Сериккызы

sainovay@gmail.com

«6M020700 – Аударма ісі» мамандығының 2-ші курс магистранты
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

2647

Жаһандану кезінде, халықаралық қатынастар дамып, ауқымды іс-шаралар, кездесулер мен келіссөздер өтіп жатқанда, және елдер түрлі салаларда тәжірибе алмасуға ұмтылған кезде, аударма қызметі маңызды рөл атқарады.

Аудармашы кәсібі соңғы кездерде кең таралды, көптеген елдерде кәсіби аудармашыларды даярлау үшін арнайы ауызша аударма мектептері ашылуда.

Ілеспе аударма дегеніміз – шешеннің сөйлеуін қабылдау және сөйлеу тілін сәйкес қарқынмен мақсатты тілге параллель аудару процесі [1, 6 б.]. Іс-шараларда аударманың бұл түрі ретті аударманы қоданумен салыстырғанда, уақытты едәуір үнемдеуге мүмкіндік береді. Ілеспе аударма көпшілік іс-шараларда және конференцияларда арнайы жабдықтарды қолданады: аударма кабинкалар (booth), микрофон мен құлаққаптар (relay system).

Ілеспе аударма бірнеше аспектілер бойынша ауызша аударманың түрлерінің ішіндегі ең қиыны болып табылады:

- 1) ақпаратты өңдеудің шектеулі уақыты;
- 2) сыртқы ақпарат көздеріне қол жетімділіктің болмауы;
- 3) түпнұсқа мәтіннің шетелдік аудиторияға назар аударуы;
- 4) сөйлеу дыбыстарының артикуляциялық ерекшеліктері (сөйлеу қарқыны, айтылым)

[2, б. 26-30].

Қолдану саласы бойынша ілеспе және дәйекті аударма «конференциялық аударма» ұғымымен біріктірілген [3, б. 12].

Ілеспе аударманың келесі түрлерін ажырату:

1) құлақ арқылы аудару. Аудармашы сөйлеушінің сөзін қабылдайды және оны аударады.

2) парақтан аудару. Аудармашы түпнұсқаны сөйлеуден біраз уақыт бұрын оқуға мүмкіндік алады, содан кейін жазбаша мәтін негізінде аударманы орындайды, сөйлеушінің сөзіне назар аудара отырып, баяндамашы мәтіннен бас тартқан жағдайда қажетті түзетулер енгізеді.

3) бұрын аударылған мәтінді бір уақытта оқу (ілеспе аударма). Спикердің сөйлеген сөзі кезінде аудармашы дайындалған мәтінді баяндамашының сөзі орналастырылған уақытқа сәйкес оқып, қажетті түзетулер енгізеді.

Қазіргі уақытта ілеспе аудармашының қызметі туралы көптеген аңыздар мен қателіктер бар. Аудармашы кәсібі туралы жиі кездесетін пікір бұл шетел тілін білетін әр адам университетте немесе жоғарыда аталған аударма мектептерінде арнайы білімсіз, дәйекті және ілеспе аударманы жүзеге асыру үшін жеткілікті білімі бар. Арнайы дайындық пен жылдар бойы жинақталған тәжірибесіз, тілдік емес жоғары білімі бар маман ешқашан шетел тілін жақсы білетін аудармашы бола алмайды [4, б. 7]. Ең жиі кездесетін қателіктердің бірі – «аудармашының жалған достары». Шет тіліне аударылған кезде «ана тілі» әдеттері көбінесе шет тілдер жүйесіне ауысады, бұл екі тілдің дыбыстық немесе функциядағы ұқсастығына байланысты жалған ұқсастықтарға әкеледі [5, 91-93 б.]. Мысалы, орыс тіліндегі әріптестеріне ұқсас, бірақ мағынасы жағынан әр түрлі: complexіon - келбеті, комплекция емес, prospect – перспектива, даңғыл емес, decade – онжылдық, декада емес (10 күн), natural person – жеке тұлға, табиғи адам емес және т.б. [6].

Тағы бір жаңсақ түсінік – кез-келген аудармашы барлық салада еркін аудара алады. Бір адам бірден барлық салада маман бола алмайды. Әрине, аудармашы алдағы аудармаларға қызу дайындалуда, әртүрлі тірек материалдары мен ресурстарды белсенді қолдана отырып, шарттардың дәл екендігіне көз жеткізіп, қажет болған жағдайда мамандардан кеңес алады. Алайда, таныс емес тақырыптарда қателіктер қаупі және дайындыққа кететін уақыт негізсіз жоғары болады. Айта кету керек, әр салада арнайы терминология, қысқартылған сөздер, аббревиатура, кейде кәсіби жаргон кездеседі. Кәсіби аудармашылар көбіне өздері жақсы білетін бірнеше бағытта жұмыс істейді.

Ақпараттық технологияның дамуы барысында көптеген адамдар аударма ісінің маңызды емес екендігіне сенімді және жаңа технологиялар аудармашыны алмастыра алады. Әрине, машиналық аударма аудармашының жұмысын жеңілдетеді, бірақ технология әлі ілеспе аударманы алмастыра алмайды. Соңғы бірнеше жыл ішінде Майкрософт сөйлеуді өңдеу мен түсіндіру үшін нейрондық желілік технологияны қолдануда [7]. Берілген бұл аударманың түрі Skype-да бейнеконференциялар мен екіжақты сөйлесулер кезінде қолданылады. Цифрландыру дәуіріне қарамастан ілеспе аудармашылар сұранысқа ие болып отырғанын атап өткен жөн.

Келесі аңызда аудармашы неғұрлым жақсы болса, соғұрлым тезірек аударма деген пікір бар. Шындығында, ілеспе аударма аясында аударма уақыты түпнұсқа уақытына сәйкес келуі керек. Алайда, ағылшын тіліне аударылған жағдайда, аударманың ұзақтығы тілдің ықшамдылығына байланысты 20% қысқарады және керісінше орыс тіліне аударғанда оның сипаттамасына байланысты жоғарылайды [8, с. 60]. Аударманы зерттеуші Геннадий Эдуардович Мирам: «Ең алдымен кез-келген ерекше бизнес сияқты, ілеспе аударма үшін сізге талант керек» [4, б. 87]. Ол жақсы аудармашының шоғырлану, назар аудару, күйзеліске төзімділік, жылдам реакция сияқты қасиеттерге ие болу керектігін, сонымен қатар ана және шет тілдерін еркін білуі және жұмыс істейтін шет тілінде кез-келген сөзді ести білу керек екенін айтты.

БҰҰ ережелеріне сәйкес ілеспе аударма тобында кемінде үш аудармашы болуы керек. Кабинада үшінші аудармашы демалып жатқан кезде бір-бірін қолдайтын екі ілеспе аудармашылар бар. Алайда, ТМД елдерінде жұп аудармашының жұмысы тәжірибе жүзінде. Тағы бір жаңсақ түсінік – аудармашыларға демалу қажет емес. Бұл іс-шаралардағы үзіліс кезінде (түскі ас /кофе-брейк), ілеспе аудармашыдан қатысушылардың диалогын жүйелі түрде аударуды сұраған кезде байқалады. Сонымен қатар, көптеген іс-шараларда спикерлер сөйлеудің белгіленген уақытына сәйкес келмейді, бұл тыңдаушылар үшін де, аудармашылар үшін де үзіліс уақытына әсер етеді.

Егер сіз тілді білсеңіз, кез-келген тәртіпте – ілеспе, дәйекті және жазбаша түрде жұмыс істей аласыз деген жалпы жаңсақ түсінік бар.

Алайда, ауызша аударма және жазбаша аударма – бұл арнайы дағдылар мен білімді қажет ететін аударманың әртүрлі түрлері. Ағылшын тілінде аудармашыларға әртүрлі атаулар беріледі: «interpreter» – ауызша аудармашы және «translator» – жазбаша аудармашы. Аудармашы жақсы жазбаша тіл білуі керек, аударма жасау кезінде тиісті сөздерді, сөз тіркестерін, метафораларды қолдана білуі керек. Аудармашының есте сақтау қабілеті жақсы, күйзелісті жағдайларда сабырлы бола білуі керек. Ауызша аудармашылар мен жазбаша аудармашылардың қызметі әртүрлі дағдылар мен кәсіби техниканы қолданады. Айта кету керек, егер аудармашымен шартты түрде бірізді аударма жасалса, оны ілеспе немесе жазбаша аударуға ешкім мәжбүрлеуге құқылы емес. Конференциядағы немесе семинардағы аударма бөлек көрсетілуі және төленуі керек. Бірақ мұның бәрі елімізде аудармашылардың кәсіподақтары (қауымдастығы) болған жағдайда мүмкін. Аудармашылардың кәсіподағы (қауымдастығы) осы саладағы мамандардың құқығын қорғайды және құқықтық қорғауды қамтамасыз етеді. Сондай-ақ, кәсіподақ аудармашылардың шартта көрсетілмеген жұмыстарды орындауға мәжбүр болмауын және кәсіподақ белгілеген ең төменгі мөлшерден жалақы төленбеуін қамтамасыз етеді [4, б. 148].

Кейбір клиенттер штаттан тыс аудармашыдан (фрилансерден) гөрі бюродан аудармаға тапсырыс беру әлдеқайда сенімді деп санайды. Бұл аңыз қызметтердің жылдамдығы, сапасы және қол жетімді бағасы туралы жарнамалық аударма агенттігінің арқасында пайда болды. Соған қарамастан, бюромен жұмыс істеу кезіндегі тәуекел штаттан тыс аудармашымен жұмыс жасаудағыдай. Бірінші кезекте, штаттан тыс аудармашылар (фрилансерлер) бюроға аударылады, ал әкімшілік қызметкерлері кеңседе жұмыс істейді. Бір жағынан, аударма бюросымен бірлесе отырып, аудармаларды ұйымдастыруға барлық жауапкершілік жүктеледі. Екінші жағынан, штаттан тыс аудармашымен жұмыс жасай отырып, тапсырыс беруші мердігермен жеке сөйлесе алады, өзінің кәсіби біліктілігіне көз жеткізе алады және

жұмыстың барлық нюанстарын талқылайды. Қазіргі уақытта аударма агенттіктері арасындағы бәсекелестік айтарлықтай өсті, бұл аударма құнының, сондай-ақ оның сапасының төмендеуіне әсер етті.

Әрбір кәсіптің өзіндік сипаттамалары, қиындықтары мен талғамдары бар және сол немесе басқа саладағы маман белгілі бір дағдылар мен сипаттамаларға ие болуы керек. Дегенмен, белгілі бір білімі жоқ адамдар мамандықтар туралы жаңсақ пікірлерге ие. Ілеспе аударма адам қызметінің күрделі зияткерлік түрлерінің бірі бола отырып, көптеген қателіктерге жол берді. Сонымен, ілеспе аударма қызметімен айналысуда болашақ маман өзінің көкжиегін кеңейтіп, үнемі тәжірибе жасап, сөздік қорын толықтыруы және кәсіби саланың мәнін зерттеуі керек. Кез келген маманның жетістігі оның кәсіби дайындығы мен тәжірибесіне байланысты.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Ширяев А.Ф. Синхронный перевод. – М.: 1979, 183 с.
2. Мирам Г.Э., Дайнеко В.В., Иванова С.В., Амплеев П.В. Тренинг курс по синхронному переводу. – К.: Арий, 2009. – 192 с.
3. Чернов Г.В. Теория и практика синхронного перевода. – М.: Междунар. отношения, 1987, 208 с.
4. Мирам Г.Э. Профессия: переводчик. – К.: Ника-Центр, 1999. – 160 с.
5. Апетян М. К. Ложные друзья переводчика в английском языке // Молодой ученый. 2014 №14. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/73/12468/> (Дата обращения: 22.02.2020).
6. Грамматический справочник «Ложные друзья переводчика» [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.study.ru/support/translate/> (Дата обращения: 22.02.2020).
7. Microsoft Translator application [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://translator.microsoft.com/> (Дата обращения: 20.02.2020).
8. Чужакин А., Палажченко П. Мир перевода, или Вечный поиск взаимопонимания. – М.: Валент, 1999, 156 с.